

Vladimír Pfeffer

Petr Bezruč přede dveřmi

Nepopírám, že volba dvojznačného názvu má hned na začátku vyvolat v posluchači poznání potřeby dvojího přístupu k otázce řešené na naší konferenci sice převážně na osobnostech jednotlivých velikánů, ale v obecnosti se dotýkajícího zadání konference jako celku. Je přece zřejmé, že stojíme-li přede dveřmi, může to být stav dvojí skutečnosti – chystáme se do dveří nově či opakovaně vstoupit, anebo jsme se ocitli přede dveřmi dobrovolně či z donucení po předchozím radostném či nevítaném pobytu uvnitř.

I my se nacházíme přede dveřmi se záměrem historického poznání, o kterém platí všechny složitosti jeho náročného gnozeologického výkladu. Na jedné straně tu stojí bohužel stále se opakující naivita, jež některé hodnotitele minulého, např. i díla našich literárních velikánů, vede k posuzování podle měřítek našeho současného života, našich pravd a hodnot. Tu se ocitáme před nebezpečím naslouchání hlasu minulosti bez jejího kritického posouzení, naslouchání, které minulost neodhaluje a neodkrývá její skrytý význam. Připomeňme si tu již zkušenost Friedricha Nietzsche, který upozorňoval na povinnost minulost interpretovat, protože pravý či skutečný smysl se k nám dostává jen maskován ideologiemi. V tomto duchu má ostatně sám *Petr Bezruč* a jeho dílo své historické zkušenosti v letech uplynulých i současných. Zatímco byl dříve ideologicky jednostranně zneužíván z důvodů třídního chápání společnosti, jež jeho dílo s konkrétností a umělecky hlubokou působivostí zobrazuje, či nacionálně využito v obrazech hynoucího kmene utlačovaného nelítostnými představiteli jiných národů, dnes opětovně je z ideologického pohledu potíže s Bezručovým dílem pro jeho dědictví nehodící se do žádné ze současných vládnoucích ideologií. Oficiální reakce je poměrně jednoduchá – Bezručovo dílo se nově nevzdává, o jeho odkazu se nahlas ani potichu nehovoří – a důsledek je poměrně prostý: o čem se nehovoří, jako by neexistovalo. Jenže –

i v šípkovém království, jak je všeobecně známo, přijde po čase princ a probudí nejen Šípkovou Růženku, ale i celé království...

A tak se dostáváme k druhé stránce možného, tentokrát ale vědeckého poznání a výkladu úlohy a místa historicko-společenského poslání a odkazu našich minulých velikánů: je třeba je chápat z nich samých, nepodřizovat je měřítkům přítomnosti, vymanit je z předsudků doby, v níž žijeme.

Tento problém uchopení historického momentu v naší současnosti je jistě mnohem širší než jen bezručovský, či literárněhistorický. Dá se říci, že je problémem humanitních věd jednotlivě i v celku, tedy je problémem obecně filozofickým, s nímž se setkáváme u řady jejich představitelů. Jde o metodu humanitních věd, jež odmítá naivní následování nějaké tradice nebo nějakého celku tradičně přijímaných pravd a zaujímá vůči všemu, co mu je tradicí předáváno, reflexivní postoj. Toto reflexivní dějinné vědomí nepřebírá zbožně minulost, nýbrž o ní přemýšlí, zasazuje ji do kontextu, z něhož vyrůstá, aby zjistilo její relativní význam a hodnotu, jež mu přísluší.

Takovéto reflexivní chování vůči tradici je onou interpretací, jež se stává základní metodou humanitních věd o historickém a sociálním vývoji společnosti, problémem samé filozofie. Porozumění historické tradici, její kultivování, rozvoj a pokračování v tom, co uznáváme jako potřebné přijmout a produktivně si osvojit rozvojem předávaných obsahů, to je nezbytná cesta našeho interpretačního přístupu k odkazům minulosti.

A co je důležité, jak se domnívám s odkazem na Gadamerovo chápání dějinného vědomí, nejde tu o zanedbání či přecenění problému časové vzdálenosti minulosti. Byl to především naivní předsudek historismu, který se domníval, že můžeme být historicky objektivní v posuzování minulosti, když se postavíme do perspektivy její doby a budeme myslet v pojmech a představách vlastních této době. Časová vzdálenost není tu předmětem zdolávání a překonávání, nýbrž je živou kontinuitou prvků, jež se hromadí, stávají tradicí, jež nám zjevuje vše, co si neseme s sebou do minulosti, vše, co je nám předáváno. Časová vzdálenost je oním filtrem, který děje a věci filtruje a zbavuje je dobových předsudků aktuálnosti. Odlišit kriticky předsudky, jež nás zaslepují, od těch, jež osvětlují, falešně od pravdivých, to je cesta a možnost pro jiné, nové vidění tradice. A tu je před vámi první závěr našeho jiného přístupu k odkazu velikánů, návratu k nim: překonání našich předsudků nás musí nutit k radikální reflexi nové otázky, nového tázání se na jejich dílo dnes. Dialektika vztahu starého předsudku a nového přesvědčení je nedílnou součástí procesu, který provokuje náš proces poznání, univerzální zprostředkovatel, jímž je neustálý proces tázání, zůstává stálou

a otevřenou možností odkrývání poselství velikánů minulosti. Oni nejsou ani historickým předmětem ani subjektivní historickou iluzí nějakého stálého univerzálního interpreta. Musíme jim porozumět cestou zprostředkování minulosti a přítomnosti i zpracováním nových autentických projektů, přiměřených předmětům porozumění. A tím se znovu a opakovaně stává samotné literární dílo a jeho jazyková interpretace. Klíčovou úlohu fenoménu jazyka v tomto procesu kladu jako nepominutelnou existenciální podmínku začátku i soustavnosti daného procesu poznání a výkladu.

Cesta k velikánům není tedy návratem, ale naším opětovným a opakovaným vykročením. Stojíme opakovaně přede dveřmi Bezručova díla a počítáme s tím, že jsou nám stále otevřeny. Je na nás, abychom do nich opětovně, ale i toužebně znovu vstoupali.